

Іван Іванович **КРАВЧУК**

аспірант, Національна академія внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7697-7777>

e-mail: ivan.kravchukphd@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ І ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ ЧИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті досліджено особливості одночасного застосування двох форм негласних слідчих (розшукових) дій: контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Проаналізовано судову практику, законодавчі положення та наукові підходи до правової природи таких дій. Обґрунтовано доцільність їх комплексного застосування як взаємодоповнюючих інструментів боротьби з організованою злочинністю та надано рекомендації з дотримання процесуальної форми їх реалізації.

Ключові слова: контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання, організована злочинна група, конфіденційне співробітництво

ВСТУП

Діяльність організованих злочинних груп (ОЗГ) становить серйозну загрозу для українського суспільства. Їхня активність підриває правопорядок, сприяє корупції, формуванню тіньової економіки та знижує довіру громадян до правоохоронних органів. ОЗГ завдають суттєвих збитків державному бюджету, знижують інвестиційну привабливість країни та послаблюють її економічний потенціал.

Водночас простежується інституціоналізація зв'язків між ОЗГ та окремими структурами державної влади й органами місцевого самоврядування. Це проявляється у залученні посадових осіб, зокрема високого рівня, до сприяння, приховування або навіть участі у протиправній діяльності.

Ефективна протидія ОЗГ вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, посилення інституційної спроможності правоохоронних органів, розвиток міжнародного співробітництва та проведення інформаційно-просвітницької роботи. Пріоритетом державної політики має бути нейтралізація великих злочинних організацій, що системно впливають на криміногенну ситуацію в країні.

Актуальність дослідження зумовлено тим, що ОЗГ становлять постійну загрозу правопорядку. В умовах протидії злочинності особливого значення набувають негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД), зокрема контроль за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (далі – спеціальне завдання). Поєднання цих інструментів дає змогу документувати не лише виконавців, а й організаторів злочинної діяльності, що є ключовим елементом системної протидії організованій злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання проведення контролю за вчиненням злочину були предметом наукових досліджень таких учених, як Л.І. Аркуша, О.О. Тобас, Є.В. Гладій, М.Л. Грібов, А.А. Венедіктов, Ю.Є. Венедіктова, О.Б. Сибаль, Г.Р. Крет, В.В. Комашко, Я.О. Талізін та ін.

Теоретичні та практичні аспекти виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності ор-

ганізованої групи чи злочинної організації досліджували Г.М. Андрусак, М.В. Ковбаса, В.Г. Телійчук, В.В. Котова, В.П. Климчук, С.С. Кудінов, О.В. Бачинський, Ю.В. Луценко, Н.К. Макаренко, А.І. Суббот, С.Б. Фомін, В.Д. Туров, А.М. Черняк, Я.О. Талізін та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, ці інститути переважно аналізуються ізольовано один від одного. Недостатньо досліджено їх одночасне застосування у справах про організовану злочинність, що обмежує можливості практичного узагальнення та вироблення комплексних рекомендацій.

Наукова новизна статті полягає у дослідженні специфіки одночасного застосування контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Такий підхід дає змогу обґрунтувати доцільність комплексного застосування зазначених НСРД під час документування протиправної діяльності ОЗГ.

МЕТА дослідження – з'ясування особливостей одночасного застосування контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання як інструментів виявлення і документування злочинної діяльності організованих злочинних груп.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

– проаналізувати судову практику застосування зазначених НСРД у справах про діяльність організованої злочинності;

– надати рекомендації з ефективного поєднання контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з метою належного документування протиправної діяльності організованих злочинних груп.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, характерних для правової науки, зокрема у сфері кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності.

Теоретичною базою слугують положення законодавства України, які регулюють проведення контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання. Основним джерелом є Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України, а також відповідні норми

Кримінального кодексу (КК) України.

Формально-юридичний метод застосовано для аналізу положень ст.ст. 271, 272 та 275 КПК України, а також ст. 43 КК України. Цей метод дав змогу проаналізувати юридичну природу НСРД, виявити прогалини та суперечності у регулюванні правового статусу осіб, залучених до їх виконання.

Порівняльно-правовий метод застосовано з метою дослідження міжнародного досвіду протидії ОЗГ. Це дало змогу виявити спільні риси та відмінності у підходах різних правових систем до впровадження агентів та застосування контрольованих дій.

Казуальний аналіз судової практики дав змогу зіставити ситуації, в яких контроль за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання застосовувалися одночасно або окремо, і виявити їхню ефективність та процесуальні наслідки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Комплексний підхід до боротьби з організованою злочинністю, що включає запобігання та припинення діяльності ОЗГ, передбачено Стратегією боротьби з організованою злочинністю [1]. На відміну від розслідування поодиноких злочинів протидія ОЗГ вимагає тривалого спостереження, що дає змогу встановити структуру угруповань, методи їхньої діяльності, способи маскування та зібрати докази участі у злочинній діяльності.

Одним із ключових джерел оперативної інформації є особи, які безпосередньо функціонують у злочинному середовищі. Їхня участь у проведенні НСРД, зокрема у формі контролю за вчиненням злочину або виконання спеціального завдання, дає змогу документувати не лише окремі епізоди, а й функціонування злочинного механізму загалом.

Міжнародна практика підтверджує ефективність застосування впроваджених агентів:

- у США прикладом є діяльність агента ФБР Джозефа Пістоне (псевдонім Донні Браско), який понад 6 років працював під прикриттям у мафіозній структурі. Операція завершилась арештом понад 100 мафіозі;
- у Швейцарії впроваджуються штатні працівники поліції («*taure*» – «*кріт*»);
- у ФРН діє інститут «прихованих співробітників» («*verdeckte – vermittler*») [2].

Значущість функцій правоохоронних органів з виявлення та розслідування відповідних правопорушень підтверджено Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ), зокрема у справі «Раманаускас проти Литви» [3]. У цьому рішенні ЄСПЛ наголосив, що ефективне виконання завдань з протидії організованій злочинності та корупції вимагає регулярного залучення агентів під прикриттям, інформаторів та інших форм прихованої діяльності.

Водночас ЄСПЛ не деталізує процедурні аспекти залучення таких осіб, не визначаючи ані критерії їх добору, ані вимоги до санкціонування подібних операцій. Натомість у справі «Носко і Нефьодов проти Росії» ЄСПЛ акцентував на необхідності передбачуваності національного законодавства у частині регламентації таємних операцій, зокрема обов'язкового санкціонування з боку незалежного органу та ефективного контролю за реалізацією подібних заходів [4].

КПК України надає правоохоронним органам низку

інструментів для документування протиправної діяльності ОЗГ:

– конфіденційне співробітництво (ст. 275 КПК), що надає можливість слідчим та оперативним підрозділам: 1) отримувати інформацію внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами; 2) залучати цих осіб до проведення НСРД;

– виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК);

– контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) у формах контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину [5].

Усі вказані заходи є взаємопов'язаними та можуть застосовуватись як у поєднанні, так і окремо. У науковій літературі (С.В. Албул, С.А. Хімченко) підкреслюється перспективність спеціального завдання як інструменту протидії організованій злочинності, проте необхідність вдосконалення правового регулювання його застосування залишається актуальною [6, с.263].

Практика свідчить, що успішне документування злочинної діяльності ОЗГ потребує дотримання двох основних вимог: 1) дотримання процесуальної форми, щоб докази, здобуті в процесі НСРД, не були визнані судом недопустимими; 2) запобігання перевищенню повноважень особами, залученими до виконання завдання з розкриття ОЗГ, з метою недопущення їх притягнення до кримінальної відповідальності.

Науковці (О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В.І. Маринів та ін.) наголошують, що процесуальна форма гарантує як дотримання прав учасників кримінального провадження, так і правову визначеність у здійсненні слідчих дій [7, с.7]. Стаття 272 КПК визначає дві категорії осіб, залучених до виконання спеціального завдання: 1) ті, що виконують спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації; 2) є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

На думку В.В. Котової, виконавців спеціального завдання доцільно класифікувати на три основні категорії:

- працівники оперативного підрозділу, яким безпосередньо доручається виконання завдання;
- особи, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами;
- члени організованої злочинної групи або злочинної організації, які погодилися на співпрацю з правоохоронними органами [8, с.104].

Ч. 1 ст. 43 КК України встановлює, що вимушене заподіяння шкоди в межах виконання спеціального завдання не є кримінально караним, якщо особа діяла з метою попередження чи розкриття діяльності ОЗГ [9].

У своїх дослідженнях А.І. Суббот виділяє шість категорій осіб, на яких поширюється дія ч. 1 ст. 43 КК України і які можуть виконувати спеціальне завдання. Водночас, на його думку, фактично чотири з цих шести категорій становлять службові особи правоохоронних або розвідувальних органів, до функціональних обов'язків яких уже належить виконання таких завдань [10, с. 27].

Проблематику впровадження осіб у злочинне середовище детально аналізує В.П. Климчук, наголошуючи на важливості належного документального оформлення

підстав і порядку такої участі. Це, на його переконання, забезпечує як процесуальні гарантії, так і безпеку таких осіб, а недотримання вимог до оформлення може поставити під сумнів допустимість здобутих доказів [11, с. 330].

Питання допустимих меж поведінки виконавця спеціального завдання досліджують Ю.В. Луценко та Н.К. Марченко. Науковці підкреслюють, що в окремих випадках вчинення дій, формально заборонених кримінальним законом, може бути єдиним способом «підтримання легенди» особою, що виконує завдання, з метою збереження довіри з боку інших учасників ОЗГ. Тому положення ст. 43 КК України, на їхню думку, слугують механізмом правового захисту за дотримання меж допустимої поведінки [12, с. 366].

О.Б. Сибаль обґрунтовує, що під час проведення контролю за вчиненням злочину працівники правоохоронних органів та особи, які конфіденційно співпрацюють із ними, можуть вчиняти дії, що за зовнішніми ознаками мають склад кримінального правопорушення. Проте такі дії, за умови дотримання правових процедур, не є злочинними. Автор розглядає контроль за вчиненням злочину як відносно самостійну підставу, що виключає злочинність діяння, на рівні з обставинами, передбаченими ст.ст. 39-43 КК України. Участь у контрольованій закупівлі, передача неправомірної вигоди або інша імітаційна дія, що проводиться з відома та під контролем уповноважених органів, не може тягнути за собою кримінальну відповідальність виконавця [13, с.339].

Подібну позицію висловлює М.Л. Грібов, наголошуючи, що участь особи у проведенні контролю за вчиненням злочину не є кримінально караною за умови належного процесуального оформлення. Зокрема, передача коштів, придбання заборонених предметів чи встановлення контактів із підозрюваними за наявності санкції прокурора та належного нагляду з боку правоохоронних органів не тягне кримінальної відповідальності. Така діяльність, на його думку, визнається правомірною, оскільки узгоджена з державними органами й проводиться в межах спеціального завдання або іншого дозволеного заходу [14, с.136].

Я.О. Тализіна вказує, що термін «контроль за вчиненням злочину» є більш зрозумілим для правоохоронців порівняно з іншими формами НСРД. Вона зазначає, що залучення особи до проведення контролю, санкціоноване прокурором, формально створює умови, за яких така особа отримує можливість вчинити дії, що можуть мати ознаки злочину, однак уникає кримінальної відповідальності. На думку авторки, у більшості випадків під час реалізації спеціального завдання прокурор також санкціонує проведення контролю за вчиненням злочину [15, с. 627].

У межах іншого дослідження М.Л. Грібов зазначає, що контроль за вчиненням злочину зазвичай реалізується в поєднанні з іншими негласними слідчими (розшуковими) діями. Такий підхід, на його думку, забезпечує комплексність та послідовність документування злочинної діяльності [16, с. 7].

Варто також звернути увагу, що ст. 271 КПК України не містить вказівок стосовно кола осіб, які можуть бути залучені до проведення контролю за вчиненням злочину. Хоча правоохоронні органи зазвичай уникають залучення власних співробітників у якості викривачів, аби уникнути звинувачень у провокації, прямих обме-

жень у законодавстві стосовно цього немає. Загалом коло осіб, яких може бути залучено до виконання спеціального завдання або контролю за вчиненням злочину, є досить широким і може включати навіть адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, журналістів, священнослужителів – за умови, що їхня участь не порушує професійну таємницю або інші законодавчі обмеження (ст.ст. 65, 275 КПК України).

Правова природа дій осіб, залучених до контролю за вчиненням злочину, передбачає їх невизнання злочинними. Наприклад, особи, які під контролем правоохоронців надають або отримують неправомірну вигоду, не несуть кримінальної відповідальності, на відміну від тих, хто є об'єктом відповідного контролю.

У разі, коли виконання спеціального завдання або контроль за вчиненням злочину здійснюється особою, яка не є працівником правоохоронного органу, така діяльність набуває ознак конфіденційного співробітництва відповідно до ст. 275 КПК України, оскільки така особа може як надавати інформацію, так і бути залученою до проведення НСРД.

Залучення особи до діяльності ОЗГ зазвичай передбачає вчинення дій, які формально підпадають під ознаки кримінальних правопорушень, з метою уникнення викриття. Ч. 1 ст. 43 КК України визнає допустимим заподіяння шкоди в межах виконання спеціального завдання, за винятком особливо тяжких злочинів, поєднаних із насильством. Водночас ця стаття не містить прямої заборони на провокацію злочину з боку особи, впровадженій в організовану злочинну групу. Проте така поведінка суперечить позиції ЄСПЛ, що у своїй практиці (зокрема у справі «Мілінене проти Литви») послідовно підкреслює, що підбурення до вчинення злочину з метою викриття особи, яка без провокації не вчинила б правопорушення, є неприпустимим, а правоохоронці можуть лише «долучитись» до злочинної діяльності [17].

Ч. 3 ст. 271 КПК України прямо забороняє підбурювання до вчинення злочину, якщо мета полягає в його подальшому викритті, зазначаючи: «заборонено провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв» [5].

Проаналізуємо, як на практиці в українських кримінальних провадженнях застосовуються одночасно контроль за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) застосовує детективів під прикриттям для проведення НСРД у низці резонансних кримінальних проваджень, серед яких: «бурштинова справа» стосовно колишніх народних депутатів Максима Полякова та Бориса Розенблата, кримінальні провадження стосовно колишньої заступниці голови Державної міграційної служби Діни Пімахової, народного депутата Олександра Юрченка, а також колишнього голови Верховного Суду Всеволода Князева.

Згідно з інформацією, отриманою з відкритих джерел – зокрема сайту <https://hacc-decided.ti-ukraine.org> та Єдиного державного реєстру судових рішень – встановлено, що у вказаних справах детективи НАБУ під прикриттям документували діяльність організованих злочинних груп. Усім фігурантам інкриміновано вчи-

нення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 368 КК України.

Так, в ухвалі слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 21.06.2017 у справі № 760/10315/17 (кримінальне провадження № 4201600000003712), відомий як «бурштинова справа», зазначено про здійснення контрольованого вчинення корупційного злочину в межах оперативно-розшукової справи, а також про виконання спеціального завдання у межах кримінального провадження. Ймовірно, спеціальне завдання ініційовано ще в рамках оперативно-розшукової діяльності, після чого його реалізація продовжилась у межах досудового розслідування [18]. До участі в операції залучено детектива під прикриттям, відому у публічному просторі як «агент Катерина».

У справі № 991/7654/20 (ухвала ВАКС від 15.09.2020, кримінальне провадження № 4202000000001458), що стосується народного депутата Олександра Юрченка, зафіксовано проведення контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання особою, якій і пропонувалося вирішити питання за неправомірну вигоду [19]. Згідно з повідомленнями у ЗМІ до спецоперації залучено детектива під прикриттям.

У справі № 991/1692/24 (ухвала ВАКС від 20.08.2024, кримінальне провадження № 5202300000000202), що стосується колишнього голови Верховного Суду Всеволода Князева, зафіксовано проведення контролю за вчиненням злочину, а також виконання спеціального завдання [20]. Водночас з тексту судових рішень неможливо достеменно встановити, кого саме залучено до виконання зазначених НСРД.

У справі № 991/2876/19 (кримінальне провадження № 5201700000000839, ухвала слідчого судді ВАКС від 23.12.2019), яка стосується колишньої заступниці голови Державної міграційної служби Діни Пімахової, також зазначено про здійснення контрольованого вчинення корупційного діяння та виконання спеціального завдання в межах оперативно-розшукової справи [21]. Попри те, що зазначені заходи проводилися в рамках оперативно-розшукової діяльності, зазначені обставини свідчать про активне застосування НАБУ як спеціального завдання, так і контролю за вчиненням злочину як способу документування злочинної діяльності.

У справі № 991/1668/19 (кримінальне провадження № 5201900000000970, ухвала слідчого судді ВАКС від 15.11.2019) контроль за вчиненням злочину здійснювався стосовно трьох осіб, які, за даними сторони обвинувачення, пообіцяли за грошову винагороду працювати особою, що виконувала спеціальне завдання, до НАК «Нафтогаз України» [22].

Крім справ, пов'язаних із діяльністю НАБУ, у відкритому доступі ЄДРСР виявлено низку судових рішень за період з 01.01.2019 про застосування обох видів НСРД під час документування злочинної діяльності ОЗГ:

Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівців від 15.08.2022 у справі № 727/792/22. Учасники організованої групи впродовж лютого-серпня 2021 р. займались незаконним збутом наркотиків. Для фіксації злочинної діяльності одночасно застосовувалися контроль за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання. До останнього залучено особу під прикриттям, яка діяла зсередини угруповання, тоді як контроль за вчиненням злочину реалізовувався через осіб, що вико-

нували роль споживачів (ОСОБА_12, ОСОБА_13) [23].

Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 24.11.2021 у справі № 730/374/21. Організована група планувала розбійний напад. Для його попередження задіяно ОСОБА_28, учасника групи, яка одночасно виконувала спеціальне завдання та залучена до контролю за вчиненням злочину (спеціальний слідчий експеримент). Суд, розглядаючи заяву сторони захисту стосовно провокації, дійшов висновку про реальність злочинного наміру угруповання та відсутність провокації [24].

Вирок Івано-Франківського міського суду від 28.08.2023 у справі № 344/15349/23. ОЗГ організувала збут наркотиків через месенджери та поштові служби. До проведення спеціального завдання залучили ОСОБА_13, який взаємодіяв із членами групи через спеціально створений акаунт [25]. Про застосування контролю за вчиненням злочину у вирокі не згадується.

Вирок Мукачівського міськрайонного суду від 24.10.2023 у справі № 303/9418/23. Організована група займалась незаконним переправленням чоловіків призовного віку через державний кордон. До фіксації злочинної діяльності залучено дві особи: ОСОБА_6 виконував спеціальне завдання, а ОСОБА_9 був у ролі конфідента, імітуючи клієнта [26]. Пряма згадка про контроль за вчиненням злочину у вирокі відсутня, однак логіка обставин справи дає підстави припустити його застосування. Ймовірно, інформацію про НСРД не деталізовано через укладення угоди про визнання винуватості.

Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 13.11.2024 у справі № 947/21814/24. Організована група займалась розповсюдженням наркотичних засобів. До заходів залучено ОСОБА_1, який одночасно виконував функції в межах обох НСРД – здійснював контрольовані закупки (контроль за вчиненням злочину) та діяв під прикриттям у межах спеціального завдання [27].

Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 26.06.2023 у справі № 953/5176/23. ОЗГ спеціалізувалась на шахрайстві, пропонуючи організацію виїзду за кордон через систему «Шлях». Для документування фактів злочинної діяльності використано оперативну закупку (контроль за вчиненням злочину) та впровадження у групу в межах виконання спеціального завдання. ОСОБА_10 брала участь у закупці, але, ймовірно, її не залучено до спеціального завдання [28].

Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 02.12.2020 у справі № 757/53189/20-к. ОЗГ займалася виготовленням і збутом підроблених документів. До проведення спеціального завдання залучено ОСОБА_13. Ухвала не містить прямих згадок про застосування контролю за вчиненням злочину, проте факт передачі коштів під наглядом правоохоронців свідчить про можливе проведення вказаного виду НСРД [29].

Так, за результатами аналізу можна зробити такі узагальнення:

– Кількість судових рішень, в яких прямо зазначено про одночасне застосування контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання у справах проти ОЗГ, залишається обмеженою.

– У низці справ згадується лише про виконання спеціального завдання, хоча логіка обставин дає змогу припустити наявність контролю за вчиненням злочину (наприклад, під час передачі коштів під контролем пра-

воохоронців).

– Є приклади, коли обидва НСРД застосовувались паралельно, з чітко визначеними ролями різних осіб: одні виконували функції агентів під прикриттям або учасників ОЗГ, інші – виступали як «клієнти» або покупці у контрольованих закупках.

Отже, ефективне застосування спеціального завдання та контролю за вчиненням злочину як взаємодоповнюючих інструментів у справах проти ОЗГ має надзвичайно важливе значення. Це дає змогу забезпечити не лише глибоке проникнення у злочинне середовище, але й здобуття допустимих та переконливих доказів у досудовому розслідуванні. Зважаючи на наявні ризики правових зловживань, необхідним є як належне правове регулювання, так і постійний контроль за дотриманням процесуальної форми в ході реалізації таких заходів.

ВИСНОВКИ

Застосування спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації та контролю за вчиненням злочину є клю-

човими інструментами у боротьбі з організованою злочинністю. Їх одночасне застосування значно підвищує ефективність документування злочинної діяльності та дає змогу виявляти не лише виконавців, а й організаторів.

Важливою проблемою залишається неуніфікованість підходів до оформлення участі осіб у проведенні контролю за вчиненням злочину або виконанні спеціального завдання, зокрема в частині їх правового статусу, підстав залучення та рівня відповідальності. Водночас слід зазначити, що до документування діяльності ОЗГ можуть залучатися як працівники правоохоронних органів, так й інші особи, зокрема члени таких груп.

У випадках, коли особи, залучені до виконання спеціального завдання, змушені вчиняти злочини у складі організованої групи, доцільно оформлювати такі дії як контроль за вчиненням злочину.

Лише комплексні, процесуально належно оформлені заходи дають змогу зменшити вплив організованої злочинності та забезпечити безпечне середовище для громадян України.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку системи юстиції та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.11.2020 № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p>
2. Методи боротьби з злочинністю у західних країнах. *Політика. Право. Життя: інтернет-версія всеукраїнського часопису*. URL: https://www.pollawlife.com.ua/2016/08/blog-post_22.html?m=0
3. Case of Ramanaukas v. Lithuania (Application no. 74420/01): Judgment European Court of Human Rights, 05 February 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-84935>
4. Case of Nosko and Nefedov v. Russia (Applications no. 5753/09 and no. 11789/10): Judgment European Court of Human Rights, 30 January 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-147441>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 09.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Албул С.В., Хімченко С.А. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації: новий крок у правовому забезпеченні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. Вип. № 2(25). С. 263–265.
7. Кримінальний процес / О.В. Капліна та ін. Харків, 2020. 290 с.
8. Котова В.В. Коло осіб, які можуть виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород, 2014. Вип. 24. т. 4. С. 103–106.
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 09.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Суббот А. Забезпечення безпеки осіб, укорінених у злочинне середовище. *Віче*. 2013. Вип. № 10. С. 27–29.
11. Климчук В.П. Правовий статус фізичних осіб, упроваджених у злочинне середовище оперативними підрозділами України і слідчими, та забезпечення їх безпеки у процесі кримінального судочинства. *Наука і правоохорона*. 2018. Вип. № 1(39). С. 328–333.
12. Луценко Ю.В., Макаренко Н.К. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації, що вчиняють шахрайські та корупційні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. № 7. С. 364–368. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/85>.
13. Сибаль О.Б. Контроль за вчиненням злочину: кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. № 3. С. 337–341. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/81>.
14. Грібов М.Л. Правове регулювання документування вчинення злочину в кримінальному процесі й оперативно-розшуковій діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. Вип. № 1(15). С. 129–140.
15. Талізін Я.О. Негласні слідчі (розшукові) дії: науково-практичний коментар глави 21 КПК України з постатейними правовими позиціями Верховного Суду. Київ, 2024. 704 с.
16. Грібов М.Л. Забезпечення законності контролю за вчиненням корупційних злочинів, пов'язаних із підкупом. Київ, 2022. 40 с.
17. Case of Milinienė v. Lithuania (Application no. 74355/01): Judgment European Court of Human Rights, 24 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-87142>
18. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 17 від 21 червня 2017 р., судова справа № 760/15960/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67473278>
19. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 15 вересня 2020 р., судова справа № 991/7654/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91645280>
20. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20 серпня 2024 р., судова справа № 991/1692/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159491>

21. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 23 грудня 2019 р., судова справа № 991/2876/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86729656>
22. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 15 листопада 2019 р., судова справа № 991/1668/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85731689>
23. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівців від 15 серпня 2022 р., судова справа № 727/792/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105756430>
24. Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 24 листопада 2021 р., судова справа № 730/374/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101420888>
25. Вирок Івано-Франківського міського суду від 28 серпня 2023 р., судова справа № 344/15349/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113050988>
26. Вирок Мукачівського міськрайонного суду від 24 жовтня 2023 р., судова справа № 303/9418/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114421047>
27. Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 13 листопада 2024 р., судова справа № 947/21814/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123016455>
28. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 26 червня 2023 р., судова справа № 953/5176/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111903311>
29. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 2 грудня 2020 р., судова справа № 757/53189/20-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93484192>

References

1. On the approval of the Strategy for the development of the justice system and constitutional judiciary for 2021–2023: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18 November 2020 No. 1126-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p> (in Ukrainian).
2. Methods of combating crime in Western countries. *Politics. Law. Life: online version of the nationwide journal*. URL: https://www.pollawlife.com.ua/2016/08/blog-post_22.html?m=0 (in Ukrainian).
3. Case of Ramanuskas v. Lithuania (Application no. 74420/01): Judgment European Court of Human Rights, 05 February 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84935>
4. Case of Nosko and Nefedov v. Russia (Applications no. 5753/09 and no. 11789/10): Judgment European Court of Human Rights, 30 January 2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-147441>
5. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 4651-VI dated 13 April 2012. Date of update: 09 May 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (in Ukrainian).
6. Albul S.V., Khimchenko S.A. Performing a special task to prevent or disclose criminal activity of an organized group or criminal organization: A new step in legal regulation. *Southern Ukrainian Law Journal*. 2021. No. 2(25). pp. 263–265. (in Ukrainian).
7. Criminal Procedure / O.V. Kaplina et al. Kharkiv, 2020. 290 p. (in Ukrainian).
8. Kotova V.V. The circle of individuals who may carry out a special task to expose the criminal activities of an organized group or criminal organization. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*. Uzhhorod. 2014. No. 24(4). pp. 103–106. (in Ukrainian).
9. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 2341-III dated 05 April 2001. Date of update: 09 May 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (in Ukrainian).
10. Subbot A. Ensuring the safety of persons embedded in the criminal environment. *Viche*. 2013. No. 10. pp. 27–29. (in Ukrainian).
11. Klymchuk V.P. Legal status of individuals embedded in criminal environments by Ukraine’s operational units and investigators and their protection during criminal proceedings. *Nauka i pravoohorona*. 2018. No.1(39). pp. 328–333. (in Ukrainian).
12. Lutsenko Y.V., Makarenko N.K. Performing a special task to prevent or uncover criminal activity of an organized group or criminal organization involved in fraud and corruption offenses. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2023. No. 7. pp. 364–368. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/85> (in Ukrainian).
13. Sybal O.B. Control over the commission of a crime: Criminal law aspect. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2020. No. 3. pp. 337–341. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/81> (in Ukrainian).
14. Hribov M.L. Legal regulation of crime documentation in criminal process and operative-search activity. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2018. No. 1. pp. 129–140. URL: <https://doi.org/10.33270/05281801.129> (in Ukrainian).
15. Talyzina Y.O. Non-public investigative (search) actions: Scientific and practical commentary on Chapter 21 of the Criminal Procedure Code of Ukraine with article-by-article legal positions of the Supreme Court. Kyiv, 2024. 704 p. (in Ukrainian).
16. Hribov M.L. Ensuring the legality of control over the commission of corruption crimes related to bribery. Kyiv, 2022. 40 p. (in Ukrainian).
17. Case of Milinienė v. Lithuania (Application no. 74355/01): Judgment European Court of Human Rights, 24 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87142>
18. Ruling of the Solomyanskyi District Court of Kyiv dated 21 June 2017 (case No. 760/15960/17) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67473278> (in Ukrainian).
19. Ruling of the High Anti-Corruption Court dated 15 September 2020 (case No. 991/7654/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91645280> (in Ukrainian).
20. Ruling of the High Anti-Corruption Court dated 20 August 2024 (case No. 991/1692/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159491> (in Ukrainian).
21. Ruling of the High Anti-Corruption Court dated 23 December 2019 (case No. 991/2876/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86729656> (in Ukrainian).
22. Ruling of the High Anti-Corruption Court dated 15 November 2019 (case No. 991/1668/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85731689> (in Ukrainian).
23. Judgment of the Shevchenkivskiy District Court of Chernivtsi dated 15 August 2022 (case No. 727/792/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105756430> (in Ukrainian).
24. Judgment of the Nizhyn City District Court of Chernihiv Region dated 24 November 2021 (case No. 730/374/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101420888> (in Ukrainian).
25. Judgment of the Ivano-Frankivsk City Court dated 28 August 2023 (case No. 344/15349/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113050988>

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113050988> (in Ukrainian).

26. Judgment of the Mukachevo City District Court dated 24 October 2023 (case No. 303/9418/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114421047> (in Ukrainian).

27. Ruling of the Kyiv District Court of Odesa dated 13 November 2024 (case No. 947/21814/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123016455> (in Ukrainian).

28. Ruling of the Kyiv District Court of Kharkiv dated 26 June 2023 (case No. 953/5176/23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111903311> (in Ukrainian).

29. Ruling of the Pecherskyi District Court of Kyiv dated 2 December 2020 (case No. 757/53189/20-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93484192> (in Ukrainian).

Ivan KRAVCHUK

postgraduate student, National Academy of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7697-7777>

e-mail: ivan.kravchukphd@gmail.com

APPLICATION OF CONTROL OVER CRIME COMMISSION AND EXECUTION OF SPECIAL TASKS TO REVEAL CRIMINAL ACTIVITIES OF ORGANIZED GROUPS OR CRIMINAL ORGANIZATIONS IN ORGANIZED CRIME INVESTIGATIONS

The paper explores the simultaneous application of two types of covert investigative (detective) actions — control over the commission of a crime and execution of a special task to uncover the criminal activities of an organized group or a criminal organization. These instruments are key to combating organized crime, enabling the documentation of both executors and organizers. Their combined use is especially relevant in the context of the growing threat posed by organized criminal groups (OCGs) to public order, economic security, and public trust in law enforcement.

The purpose of the paper is to clarify the legal and practical features of using these covert actions together in criminal proceedings related to organized crime. The study also aims to develop recommendations for their effective implementation in line with procedural guarantees and standards set by the European Court of Human Rights.

The paper analyzes Ukrainian legislation (Criminal Procedure Code and Criminal Code), as well as judicial practice and doctrinal positions regarding the legal status of individuals involved in such actions — whether law enforcement officers, confidential informants, or members of OCGs cooperating with investigative authorities. International experience (USA, Germany, Switzerland) and ECtHR case law are also discussed. The study identifies the lack of clear procedural algorithms for combining these instruments and emphasizes the risks of provocation and inadmissibility of evidence in the absence of proper documentation.

The simultaneous use of control over the commission of a crime and the execution of a special task is a highly effective mechanism for documenting systemic criminal activity. However, this requires procedural rigor, legal clarity on the roles and responsibilities of involved persons, and protection of their rights. Properly regulated, these tools strengthen state capacity to counter organized crime and ensure the rule of law.

Keywords: control over crime commission, execution of special tasks, organized crime groups, confidential collaboration with law enforcement